

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՆԱՄԱՆՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՆ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ՆՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ
25-ԱՄՅԱԿԻՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է
ՀՀ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ 25-ԱՄՅԱԿԻՆ

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2017

ՀՏԴ 340:06
ԳՄԴ 67
Ե 813

*Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի խորհուրդը*

Գլխավոր խմբագիր՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան**

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան**

Խմբագրակազմ՝

**իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան**

Ե 813 ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ; Գլխ. խմբ.՝ Գ. Ս. Ղազինյան. –Եր., ԵՊՀ, 2017, 534 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում 2016 թ. դեկտեմբերի 8-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված ՀՀ Սահմանադրությունն ընդունելու 20-ամյակին:

Այն ընդգրկում է իրավունքի գրեթե բոլոր ճյուղերի վերաբերյալ գիտական աշխատանքներ, որոնք աչքի են ընկնում բարձրացված հարցերի արդիանակությամբ, տեսական խոր վերլուծություններով և գործնական նշանակությամբ: Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել ինչպես ճանաչված գիտնականների, այնպես էլ երիտասարդ դասախոսների ու ասպիրանտների աշխատանքները: Կարող է օգտակար լինել իրավաբան տեսաբաններին, իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների ներկայացուցիչներին, իրավունքի տարբեր հարցերով հետաքրքրվողներին:

ՀՏԴ 340:06
ԳՄԴ 67

ISBN 978-5-8084-2208-7

© ԵՊՀ հրատ., 2017
© Հեղ. խումբ, 2017

ԱՐԱԳԱՑՎԱԾ ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾՈՒՄ

Մերգեյ Մեղրյան

*ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի վարիչ, իրավաբանական
գիտությունների թեկնածու, դոցենտ*

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի¹ կիրառման հարուստ փորձը ցույց է տալիս, որ խախտված քաղաքացիական իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության գործող դատավարական կառուցակարգերը դեռևս ծանրաշաժ են, ժամանակատար ու ծախսատար, երբեմն էլ՝ թերի, ինչը հարուցում է քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցների դժգոհությունը, բացասաբար է անդրադառնում դատարանների ծանրաբեռնվածության և դատական իշխանության հեղինակության վրա, կասկածի տակ է դնում արդարադատության արդյունավետությունն ու որակը:

Աշխարհի շատ երկրներ, բախվելով քաղաքացիական գործերի ծավալների կայուն դիմանիկ աճի և, որպես հետևանք՝ նաև՝ դատարանների գերծանրաբեռնվածության խնդիրներին, մշակել և ներդրել են դատավարական տարաբնույթ կառուցակարգեր, որոնք թույլ են տալիս կրճատել գործերի քննության տևողությունը, խնայել դատական համակարգի ռեսուրսները և նվազեցնել դատարանների բեռնվածությունը²: Նման կառուցակարգերից է արագացված դատաքննության ինստիտուտը, որի կատարելագործման հրամայականն ամրագրվել է ՀՀ նախագահի 30.06.2012 թ. թիվ ՆԿ-96-Ա կարգադրությամբ հաստատված ՀՀ իրավական և դատական բարեփոխումների 2012-2016 թվականների ռազմավարական ծրագրում և դրանից բխող

¹ Տե՛ս ՀՀՊՏ 1998.09.09/20(53), ՀՕ-247: Այսուհետ՝ ՔԴՕ:

² Տե՛ս **Чуваева Е. В.** Упрощение и ускорение процесса как способ обеспечения доступа к правосудию, https://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2015/data/7148/uid37283_report.pdf:

միջոցառումների ցանկում¹: Ի կատարումն Ռազմավարական ծրագրի պահանջների, ՀՀ արդարադատության նախարարության և Եվրոպայի Խորհրդի փորձագիտական խմբի կողմից մշակված և ներկայումս շրջանառության մեջ դրված ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նախագծում² արագացված դատաքննության ինստիտուտը ենթարկվել է որոշակի փոփոխությունների, որոնց նպատակահարմար ենք համարում անդրադառնալ սույն աշխատանքի շրջանակում:

Արագացված դատաքննությունը կարգավորվել է Նախագծի նույնանուն վերտառությամբ 38-րդ գլխի շրջանակում, որն ընդգրկում է 265-268-րդ հոդվածները:

Հարկ է նշել, որ արագացված դատաքննության ինստիտուտը նոր չէ: Այն Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարություն է ներմուծվել դատախիրավական բարեփոխումների առաջին փուլի շրջանակներում 1998 թ. մայիսի 5-ին ընդունված Հայաստանի Հանրապետության գործող քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի ընդունմամբ:

Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեն 28.02.1984 թ. ընդունել է թիվ R/84/5 հանձնարարականը, որով սահմանել է պարտատիրոջ իրավունքների առավել արդյունավետ, ճկուն և արագ պաշտպանության կազուցակարգեր ներդնելու պահանջ: Փաստաթղթին կից սկզբունքներով նախատեսվում էր, որ քաղաքացիական դատավարությունում անհրաժեշտ է նախատեսել վեճի լուծումն արագացնող կոնկրետ կանոններ, որոնք թույլ կտան անհետաձգելի կամ անվիճելի դեպքերում թեթևացնել դատական ընթացակարգը, ապահովել խախտված կամ խախտման վտանգի տակ գտնվող իրավունքների առավել արագ պաշտպանությունը՝ ապահովելով այդ կատեգորիաները:

¹ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2012.07.11/33(907), Հոդ.827: Այսուհետ՝ Ռազմավարական ծրագիր:

² «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը (այսուհետ՝ Նախագիծ) տե՛ս moj.am/storage/files/legal_acts/legal_acts_525118627441_Qagh.dat_final-11.01.2016.pdf

րիաների գործերով արդարադատության մատչելիությունն ու արդյունավետությունը: Նշված հանձնարարականի հիմնական սկզբունքների հաշվառմամբ էլ գործող ՔԴՕ-ում նախատեսվեց արագացված դատաքննության ինստիտուտը: Վերջինիս էությունը Նախագծով ընդհանուր առմամբ չի փոփոխվել:

Ի տարբերություն դատավարության ավանդական ընթացակարգի, *արագացված դատաքննությունը վարույթի սյարգեցված տեսակ է, որն օրենքով նախատեսված հիմքերի առկայության դեպքում դատարանի որոշմամբ իրականացվում է գրավոր (փաստաթղթային) ընթացակարգով (բացառապես դատավարության մասնակիցերի ներկայացրած և գործում առկա փաստաթղթերի հիման վրա)*՝ առանց դատական նիստ հրավիրելու կամ արդեն ընթացող գործի քննությունը դադարեցնելով (եթե նման որոշում կայացվում է դատական նիստում), որն ավարտվում է գործը լուծող վերջնական դատական ակտի կայացմամբ ու հրապարակմամբ: Նման վարույթի շրջանակներում դատարանը բանավոր ապացույցներ չի հետազոտում (կողմերին, վկաների և փորձագետներին չի հարցաքննում), տեղազնություններ չի կատարում և դատական հանձնարարություններ չի տալիս, այլ սահմանափակվում է մինչև արագացված դատաքննություն կիրառելու մասին որոշում կայացնելու պահը կողմերի ներկայացրած բացատրությունների, առարկությունների և ապացույցների, ինչպես նաև գործում առկա փորձագիտական եզրակացությունների և այլ գրավոր նյութերի հետազոտմամբ ու գնահատմամբ:

Արագացված դատաքննությունը հիմնականում կիրառվում է այն գործերով, որոնք վերաբերում են չնչին գումարների բռնագանձման վերաբերյալ պահանջների (50000 դրամը չգերզանցող) կամ վիճահարույց չեն (հայցն ընդունվում է պատասխանողի կողմից, առարկություններ չեն ներկայացվում հայցի դեմ և այլն), ծանրաբեռնված չեն ապացուցման ենթակա հանգամանքներով և ապացուցողական նյութով: Արագացված դատաքննությունը կիրառվում է նաև այն դեպքերում, երբ գործին մասնակցող անձինք գրավոր համաձայնություն են ներկայացնում՝ գործով արագացված դատաքննություն

կիրառելու վերաբերյալ կամ նախապես տեղեկացնում են դատարանին գործի քննությանը չմասնակցելու մասին:

Չնայած արագացված դատաքննության ինստիտուտում 2007 թվականին կատարվեցին որոշ փոփոխություններ, այնուամենայնիվ այն լայն պրակտիկ կիրառություն այդպես էլ չունեցավ: Դա հիմնականում պայմանավորված է տվյալ վարույթի ոչ պատշաճ իրավական կարգավորմամբ, ինչի մասին վկայում են օրենքում մի շարք գնահատողական և անորոշ հասկացությունների օգտագործումը, վարույթի տվյալ տեսակը կիրառելու թույլատրելիության պայմանների բացակայությունը և այլն¹:

Եվրոպական լավագույն փորձի ուսումնասիրության, առկա դատական պրակտիկայի, ինչպես նաև դատավորների հետ անցկացված հարցումների ամփոփման հիման վրա Նախագծի՝ արագացված դատաքննության մասին նորմերը մշակելիս քննարկվող ինստիտուտում կատարվել են մի շարք փոփոխություններ, որոնք, չփոփոխելով դրա էությունն ու հիմնական առաքելությունը, մեր կարծիքով, շատ ավելի դյուրին կդարձնեն վարույթի տվյալ տեսակի պրակտիկ կիրառությունը և պարզեցված մյուս ընթացակարգերի հետ մեկտեղ էապես կնպաստեն դատարանների ծանրաբեռնվածության խնդրի լուծմանը և դատական պաշտպանության արդյունավետության բարձրացմանը:

Արագացված դատաքննության թույլտրելիության պայմանները և կիրառման հիմքերը. Ի տարբերություն գործող ՔԴՕ-ի, Նախագծի 265-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ դատարանն իրավունք ունի կիրառել արագացված դատաքննություն, եթե բացակայում է *գործին մասնակցող անձանց, վկաներին կամ փորձագետին հարցաքննելու, փորձաքննություն նշանակելու, սպացույցը գտնվելու վայրում հետազոտելու կամ դատական հանձնարարություններ տալու անհ-*

¹ Գործող ՔԴՕ-ում արագացված դատաքննության իրավական կարգավորման հիմնական թերությունների մասին առավել մանրամասն տե՛ս **Պետրոսյան Ռ. Գ.**, Դատարանը և քաղաքացիական դատավարությունը Արևելյան Հայաստանում XIX-XX դարերում: Եր., ԵՊՀ հրատ., 2001, էջեր 433-451:

բաժեշտություն: Տվյալ սահմանափակումը նախատեսվել է այն նույն նկատառումներով, որոնցով այն նախատեսվել է որպես պարզեցված վարույթը բացառող հանգամանք:

Նույն հոդվածով նախատեսվել են արագացված դատաքննություն կիրառելու թվով ութ հիմքեր, որոնցից յուրաքանչյուրի առկայության դեպքում դատարանը կարող է կիրառել արագացված դատաքննություն: Մասնավորապես սահմանվել է, որ գործը կարող է քննվել արագացված դատաքննության կարգով, եթե՝

1) պահանջը հիմնված է անվիճելի իրավունքի վրա՝ նախապես գնահատված վնասի չափով.

2) ներկայացվել է հայրությունը որոշելու հետ չկապված ալիմենտ բռնագանձելու վերաբերյալ պահանջ.

3) ներկայացվել է հաշվարկված և չվճարված աշխատավարձ բռնագանձելու վերաբերյալ պահանջ.

4) ներկայացվել է նվազագույն աշխատավարձի հիսնապատիկը չգերազանցող գումար բռնագանձելու վերաբերյալ պահանջ.

5) գործով ապացուցման առարկայի կազմի մեջ մտնող փաստերն անվիճելի են, և գործի լուծման համար դատարանի կողմից անհրաժեշտ է պարզել բացառապես իրավունքի հարցեր.

6) պատասխանողն ընդունել է հայցապահանջները.

7) գործին մասնակցող անձինք գրավոր տեղեկացրել են դատարանին դատաքննությանն իրենց չմասնակցելու մասին.

8) գործին մասնակցող անձինք գրավոր համաձայնություն են ներկայացրել գործով արագացված դատաքննություն կիրառելու վերաբերյալ:

Օրենքով կարող են նախատեսվել արագացված դատաքննություն կիրառելու այլ հիմքեր (265 հոդվ., մաս 2):

Ուշագրավ է, որ Նախագիծը հրաժարվել է գործող ՔԴՕ-ի 125-րդ հոդվածում առկա «գործի էությունից բխում է դրա անհապաղ քննության անհրաժեշտությունը» հիմքից՝ նկատի ունենալով գործնականում առանց արդար դատաքննության իրավունքը ոտնահա-

րելու այն կիրառելու անհնարինությունը¹:

Հասկանալի է, որ արագացված դատաքննություն կիրառելու տվյալ հիմքի ներմուծումը պայմանավորված է եղել որոշ կատեգորիայի գործերով դատավարության մասնակիցների իրավունքների պաշտպանության անհետաձգելիությամբ, արդարադատության նպատակային գործողությունը երաշխավորելու և վերը հիշատակված հանձնարարականի պատվիրանները կատարելու անհրաժեշտությամբ:

Անհերքելի է, որ մի շարք դեպքերում ներկայացված պահանջներով դատարան դիմած անձի իրավական պաշտպանություն անհապաղ չտրադրելը կարող է անդառնալի հետևանքներ ունենալ նրա և արդարադատության շահերի համար, անիմաստ դարձնել դատական պաշտպանության դիմելը, իմաստազրկել այդ գործի դատական քննության նշանակությունը՝ իրավունքի դատական պաշտպանությունը դարձնելով անարդյունավետ: *Մակայն կարծում ենք, որ նշված խնդիրները չպետք է լուծվեն արագացված դատաքննության կառուցակարգի միջոցով: Վերջինս նախատեսված չէ կողմերի «իրական» մրցակցության պայմաններում իրավունքի մասին վեճերը լուծելու համար, մինչդեռ հետաձգում չհանդուրժող գործերը մեծամասամբ չեն կարող լուծվել՝ շրջանցելով ավանդական դատավարության մոդելը: Հետևաբար, դրանցով արագացված դատաքննություն կիրառելն անխուսափելիորեն կխախտի կողմերի ՀՀ սահմանադրությամբ և ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածով երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքը: Փոխարենը ավելի նպատակահարմար կլինի օտարերկրյա փորձի հաշվառմամբ վերանայել հայցի ապահովման ինստիտուտը, ինչպես նաև մտածել եվրոպական որոշ երկրների դատավարական օրենսդրություններով նախատեսված նախնական դատական պաշտպանության միջոցների ներդրման ուղ-*

¹ Մանրամասն տե՛ս Մեդրյան Ս. Գ., Պարզեցված վարույթը քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նախագծում// «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն», Եր., 2016, N 3(21), էջ 3-24:

դուրյամբ¹:

Նախագծով չեն նախատեսվել նաև «հայցն ակնհայտորեն հիմնավորված է» և «հայցն ակնհայտորեն անհիմն է» հասկացությունները, քանի որ դրանք գնահատողական բնույթ ունեն, խիստ անորոշ են և հակասական մեկնաբանությունների տեղիք են տալիս²:

Ակնհայտ է մեկ բան՝ հայցը որպես «հիմնավոր» որակելու համար դատարանը ֆորմալ դատավարության բոլոր պահանջների և կողմերի դատավարական իրավունքների պահպանմամբ պետք է ստանա առնվազն հետևյալ հարցերի պատասխանները՝ 1) նման փաստական հանգամանքների առկայության դեպքում որքանո՞վ է իրավաչափ նման պահանջների ներկայացումը, 2) որքանո՞վ է պատշաճ նման պահանջ ներկայացնող կողմը և այն կողմը, որին տվյալ պահանջը ներկայացվել է, 3) հայցի հիմքում դրված հանգամանքները և դրանք հաստատող ապացույցները բավարա՞ր են արդյոք գործով վճիռ կայացնելու համար, 4) այդ հանգամանքները և դրանք հաստատող ապացույցներն արդյո՞ք անվիճելի են: Արագացված դատաքննության կանոնները կիրառելու համար նշված հարցերի պատասխանները պետք է «ակնհայտ» լինեն, չպահանջեն բարդ ապացուցողական գործողություններ և ստացվեն պատշաճորեն ձևակերպված և դատարան ներկայացված փաստաթղթերից, որոնց իսկությունը, վավերությունը և բովանդակությունը կասկած չի առաջացնում ո՛չ դատարանի և ո՛չ էլ կողմերի մոտ: Այլ կերպ ասած՝ պահանջի հիմքում ընկած փաստական հանգամանքները դատարանի

¹ Նախնական դատական պաշտպանության միջոցների լավ օրինակ կարելի է գտնել Նիդերլանդներում: Նախատեսված լինելով հրատապ դեպքերի համար՝ դրանք կարող են կիրառվել անձի դիմումով նախքան գործի հարուցումը: Այդ միջոցներից են նախնական դատական արգելքը և նախնական դատական հրամանը, որոնք ըստ էության միջանկյալ վճիռներ են և վեճն ըստ էության չեն լուծում, սակայն մինչև սովորական ընթացակարգով վեճի ըստ էության լուծումը ժամանակավորապես պաշտպանում են դատարան դիմած անձի իրավունքները: Ավելի մանրամասն տե՛ս **M. van Hooijdonk & P. Eijssvoegel**, *Litigation in the Netherlands*, Kluwer 2009, էջ 87ff:

² Արագացված դատաքննություն կիրառելու նշված հիմքերի վերլուծությունը տե՛ս **Պետրոսյան Ռ. Գ.**, նշված աշխ., էջ 441-443:

կողմից պետք է որակվեն որպես անվիճելի:

Քանի որ Նախագիծն արագացված դատաքննություն կիրառելու հիմքերին է դասել այն իրավիճակները, երբ գործով ապացուցման առարկայի կազմի մեջ մտնող փաստերն անվիճելի են¹, և գործի լուծման համար դատարանի կողմից անհրաժեշտ է պարզել բացառապես իրավունքի հարցեր, «հայցն ակնհայտորեն հիմնավորված է» ձևակերպումն ըստ էության այլևս որևէ առաքելություն չունի:

Ինչ վերաբերում է «հայցն ակնհայտորեն անհիմն է» ձևակերպմանը, ապա նշենք, որ դրա բառացի մեկնաբանությունը թույլ է տալիս այդպիսին համարել այն հայցապահանջը, որի հիմքում դրված չեն օրենքով արժեքավորվող հանգամանքներ կամ թեև դրված են նման հանգամանքներ, սակայն դրանք չեն հաստատվում վերաբերելի և թույլատրելի ապացույցներով: ԴՆԽ-ի բնորոշմամբ հայցը պետք է համարել «ակնհայտ անհիմն» այն դեպքերում, երբ «հայցվորը չի ներկայացրել հայցապահանջը հիմնավորող ապացույցներ և այն չի կարող հիմնավորվել որևէ այլ ապացույցներով»²: Կարծում ենք, նման մեկնաբանությունը, հենված լինելով դատական պրակտիկայում հանդիպող որոշ պարզ օրինակների վրա, գործերի մեծամասնությամբ կիրառելի չէ: Թե՛ գործող և թե՛ նախագծային կարգավորումների ուժով կողմն իր ապացուցելու և ապացույցներ ներկայացնելու պարտականությունը սկզբունքորեն կարող է իրականացնել վարույթի ողջ ընթացքում՝ ընդհուպ մինչև գործի դատաքննությունն ավարտելը: Նշվածը վկայում է այն, որ հայցապահանջը հիմնավորող ապացույցներ չներկայացնելն ինքնին արագացված դատաքննություն կիրառելու հիմք դիտարկելը սխալ է:

Հաճախ դատական պրակտիկայում հայցը որակվում է ակնհայ-

¹ Փաստն անվիճելի ճանաչելու հիմքերը նախատեսված են Նախագծի 57-րդ հոդվածի 4-րդ մասով:

² Տե՛ս ՀՀ դատարանների նախագահների խորհրդի 1999 թ. մարտի 27-ի թիվ 9 որոշումը՝ «Հայաստանի Հանրապետությունն քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 125-129 հոդվածներով նախատեսված արագացված դատաքննության ինստիտուտի կիրառման կարգի մասին», http://www.court.am/files/news/13_am.pdf

տորեն անհիմն նաև այն դեպքերում, երբ դատարանը ներկայացված ապացույցների հիման վրա գալիս է հետևության, որ հայցվորը ոչ պատշաճ է՝ չունի պատասխանողին նման պահանջ ներկայացնելու իրավունք կամ դատարանն ղիմելու հիմք հանդիսացող շահագրգռվածություն: Արագացված դատաքննության հիմքերը քննարկելիս առաջարկվում էր այդ իրավիճակը ևս նախատեսել հիմքերի կազմում, որը սակայն չընդունվեց: Կարծում ենք, որ հայցվորի ենթադրյալ ոչ պատշաճությունը չի կարող հիմք հանդիսանալ ներկայացված և վարույթ ընդունված հայցն ակնհայտորեն անհիմն որակելու համար, եթե հայցվորի ոչ պատշաճությունը «ակնհայտ» չէ, վիճարկվում է նրա կողմից (հանդիսանում է վեճի առարկա), պահանջում է ներկայացված ապացույցների հետազոտում և գնահատում: Նման իրավիճակներում վեճը պետք է քննվի ու լուծվի դատարանի կողմից ֆորմալ դատավարության բոլոր պահանջների և կողմերի դատավարական իրավունքների պահպանմամբ, այլ ոչ պարզեցված եղանակով՝ արագացված դատաքննության կարգով: Նման իրավիճակներում «ակնհայտության» մասին խոսելն ավելորդ է: Այլ մտտեցման պարագայում կոպտորեն խախտվում է ՄԻԵԿ-ի 6-րդ հոդվածով երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքը, որը դատարանն ղիմած սուբյեկտին տալիս է արդարացի և հրապարակային դատաքննության բացարձակ հնարավորություն, այն դեպքերում, երբ քննվում է «իր գործը» (վեճը), «որոշվում են նրա քաղաքացիական իրավունքները և պարտականությունները» (այդ թվում՝ դրանց առկայությունը կամ բացակայությունը):

Հայցվորի ոչ պատշաճությունը հայցը «ակնհայտորեն անհիմն» որակելու հիմք կարող է հանդիսանալ միայն այն պարագայում, երբ հայցվորն ընդունում է իր ոչ պատշաճությունը և հրաժարվում է հայցից՝ դրանով իսկ հաստատելով իրավունքի մասին վեճի բացակայությունը: Սակայն նման դեպքերում դատարանը պետք է ոչ թե կիրառի արագացված դատաքննություն, այլ կարճի գործի վարույթը

(Նախագծի 167 հոդվ., մաս 1, կետ 6)¹:

Արագացված դատաքննություն կիրառելը. Արագացված դատաքննություն կիրառելու մասին դատարանն առանձին ակտի ձևով կայացնում է **որոշում**, որը ոչ ուշ, քան կայացնելու հաջորդ օրը պատվիրված նամակով՝ հանձնման մասին ծանուցմամբ ուղարկում է գործին մասնակցող անձանց (266 հոդվ., մաս 1, 3):

Ի տարբերություն գործող ՔԴՕ-ի՝ Նախագծի 266-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է կանոն առ այն, որ դատարանը կարող է արագացված դատաքննություն կիրառելու մասին որոշում կայացնել գործի քննության ցանկացած պահին, սակայն ոչ շուտ, քան պատասխանողի կողմից հայցադիմումի պատասխան ներկայացնելը, իսկ այն չներկայացվելու դեպքում պատասխան ուղարկելու համար նախատեսված ժամկետի ավարտը: Այլ կերպ ասած՝ արագացված դատաքննություն կարող է կիրառվել՝

1. պատասխանողից հայցադիմումի պատասխանը ստանալու, իսկ այդպիսին չներկայացնելու դեպքում պատասխան ուղարկելու համար սահմանված ժամկետն ավարտվելուց հետո, եթե արագացված դատաքննություն կիրառելու հիմքերն ակնհայտ են վարույթի տվյալ փուլում,

2. նախնական դատական նիստի ընթացքում, եթե արագացված դատաքննություն կիրառելու հնարավորությունն ի հայտ է գալիս նախնական դատական նիստում նախապատրաստական կամ կողմերի տնօրինչական գործողությունների կատարման արդյունքում (հայցի փոփոխում, պահանջների ընդունում, գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների ճշգրտում, հայցի հիմքերի ընդունում, ապացույցներ ձեռք բերելուն ուղղված միջնորդությունների բացակայություն և այլն),

¹ Գործող ՔԴՕ-ի կարգավորումների պայմաններում նախապատրաստական փուլում հայցվորի հայցից հրաժարվելու դեպքում դատարանները ստիպված կիրառում են արագացված դատաքննություն, որպեսզի առանց դատական նիստ հրավիրելու անցնեն վճռի կայացման: Այդ խնդիրը լուծվել է Նախագծում, որի 167-րդ հոդվածը նախատեսում է վարույթի ցանկացած փուլում գործի վարույթը կարճելու հնարավորություն:

3. դատաքննության ընթացքում, եթե արագացված դատաքննություն կիրառելու այս կամ այն հիմքը ծագում է դատավարության տվյալ փուլում և բացակայում է բանավոր ապացույցները հետազոտելու անհրաժեշտությունը (օրինակ՝ ալիմենտ բռնագանձելու վերաբերյալ գործով պատասխանողը հրաժարվում է հայրությունը վիճարկելու հետ կապված հակընդդեմ հայցից կամ ընդունում է հայցվորի ներկայացրած հայցապահանջները): Ընդ որում՝ նման որոշում գործնականում կարող է կայացվել նաև գործում առկա բանավոր ապացույցների հետազոտումն ավարտելուց հետո (օրինակ՝ գործով նշանակված փորձագետին հարցաքննելուց կամ վկայի ցուցմունքը լսելուց հետո):

Քանի որ արագացված դատաքննության կիրառումը ենթադրում է գործի ըստ էության լուծում բանավոր դատաքննության փուլի շրջանցմամբ (այդ թվում՝ արդեն ընթացող դատաքննությունը դադարեցնելով), Նախագծի 267-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ արագացված դատաքննություն կիրառելու մասին որոշման մեջ պետք է նշվի վերջնական դատական ակտի հրապարակման վայրը և ժամանակը:

Գործի լուծումն արագացված դատաքննության կարգով և վերջնական դատական ակտը. Արագացված դատաքննություն կիրառելու մասին որոշման կայացման պահից դատարանն անցնում է վերջնական դատական ակտի կայացմանը (267 հոդվ., մաս 1):

Վերջնական դատական ակտը կայացվում է ընդհանուր պահանջների պահպանմամբ: Այն պետք է լինի օրինական, հիմնավորված, պատճառաբանված, բավարարի նման դատական ակտերին ներկայացվող այլ պահանջները՝ ներառյալ նրանք, որոնք վերաբերում են դատական ակտի բովանդակությանը:

Նախագծի 267-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանվել է, որ վերջնական դատական ակտը պետք է **հրապարակվի** ոչ ուշ, քան արագացված դատաքննություն կիրառելու մասին որոշման կայացման օրվանից տասնհինգօրյա ժամկետում:

Նշենք, որ նախագիծը մշակելիս հեղինակային խումբը հրաժարվեց արագացված դատաքննության կարգով կայացվող վճռին

ներկայացվող պահանջները «Թեթևացնելու» առաջարկից՝ ելնելով այն մտավախությունից, որ դա կարող է մեկնաբանվել որպես պատճառաբանված դատական ակտ ստանալու իրավունքի խախտում: Մնում ենք այն կարծիքին, որ նման մոտեցումը խորը մտածված չէ: Համեմատության համար նշենք, որ ՌԴ դատավարական օրենսգրքերում 2016 թվականին կատարված փոփոխությունների արդյունքում¹ թե՛ քաղաքացիական, թե՛ արբիտրաժային դատավարության օրենսգրքերում պարզեցված վարույթի կարգով քննվող գործերով նախատեսվել է վճռահատության «պարզեցված» կարգ: Այսպես, ըստ ՌԴ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 232.4 և Արբիտրաժային օրենսգրքի 229-րդ հոդվածների՝ պարզեցված վարույթի կարգով քննվող գործով դատարանի վճիռը կայացվում է դրա եզրափակիչ մասը ստորագրելու միջոցով, որը կցվում է գործի նյութերին և տեղադրվում է դատարանի պաշտոնական ինտերնետային կայքում ոչ ուշ, քան այն կայացնելու հաջորդ օրը: Ընդ որում, դատարանը պարտավոր է գործին մասնակցող անձի պահանջով հնգօրյա ժամկետում կազմել և գործին մասնակցող անձանց տրամադրել պատճառաբանված դատական ակտ՝ ապահովելով պատճառաբանված դատական ակտ ստանալու կողմի իրավունքը: Կարծում ենք, որ քննարկվող հարցը խորը գիտական վերլուծության և հետագա մշակման կարիք ունի՝ նկատի ունենալով այն, որ հստակ ձևակերպված և անհրաժեշտ երաշխիքներ նախատեսող կարգավորման պայմաններում նշված քայլը կատարելու արդյունքում քաղաքացիական գործեր քննող դատավորները էապես կրեռնաթափվեն:

Մեկ այլ մեր կարծիքով, չմտածված քայլ էր գործով վերջնական դատական ակտի հրապարակման կանոնները «պարզեցնելու» առաջարկից հրաժարվելը: Նպատակ ունենալով խնայել գերձանրաբեռնվածության պայմաններում արդարադատություն իրականացնող

¹ Ст' у Федеральный закон №45-ФЗ от 02.03.2016 г. «О внесении изменений в Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации и Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации»: Ուժի մեջ է մտել 01.09.2016 թ.:

դատարանների, վեճի շուտափույթ լուծման ձգտող գործին մասնակցող անձանց ժամանակը, ինչպես նաև հաշվի առնելով ժամանակակից տեխնոլոգիաների զարգացման մակարդակը և դրանց մատչելիության աստիճանը՝ մեր կողմից առաջարկվել էր արագացված դատաքննության կարգով կայացվող վերջնական դատական ակտերի վրա տարածել պարզեցված վարույթի կարգով կայացվող վերջնական ակտերի հրապարակման կանոնները, որոնց համաձայն՝ նման ակտը հրապարակվում է ոչ թե հատուկ այդ նպատակով հրավիրվող դատական նիստում, այլ դատական իշխանության պաշտոնական կայքում տեղադրվելու միջոցով (Նախագծի 264 հոդվ.): Առաջին հայացքից կարող է պատկերացում ստեղծվել, որ նման կարգավորումը հակասության մեջ է մտնում ՀՀ սահմանադրության 63-րդ և Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների մասին կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքի բաղադրատարր հանդիսացող «իր գործի հրապարակային քննության» իրավունքի հետ: Սակայն ՄԻԵԴ-ի նախադեպային ակտերի, ինչպես նաև որոշ առաջադեմ երկրների դատավարական օրենսդրության վերլուծությունը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ կայացված դատական ակտերի մասին տեղեկացնելու այլ ձևերը ևս թույլատրելի են և չեն խախտում հրապարակայնության սկզբունքը:

Այսպես, ՄԻԵԴ-ի՝ «Պրետտոն ընդդեմ Իտալիայի» գործով¹ դատարանը միաձայն որոշել է, որ դատարանի՝ վճիռները դատական մատյանում գրանցելու ընթացակարգը «գործի հրապարակային քննության», «վճռի հրապարակման» պահանջի խախտում չի առաջացրել: Դատարանի կարծիքով՝ Կոնվենցիայի 6(1) հոդվածով հետապնդվող նպատակը (որը արդար դատաքննության երաշխավորման նպատակով դատարանի նկատմամբ հանրային հսկողություն սահմանելն է) դատարանում տեղի ունեցած դատավարության առնչությամբ, տվյալ դեպքում ապահովվել է ոչ նվազ չափով, քան կապահովեր, եթե որոշումն ընթերցվեր դռնբաց դատական նիստի ժամանակ, մանավանդ որ այդ ընթերցումը հաճախ սահմանափակվում

¹ Տե՛ս **Pretto and others v. Italy** (1983), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57561>:

է գուտ օպերատիվ դրույթների հրապարակմամբ (պարբ. 27):

Մոսերն ընդդեմ Ավստրիայի գործով կայացված վճռի¹ 101-րդ պարբերության մեջ նշվում է. «Վճիռը հայտարարվում է հրապարակայնորեն» ձևակերպումից կարող է թվալ, որ դատարանում այն բարձրաձայն ընթերցելը պարտադիր է: Սակայն Դատարանը համարում է, որ վճիռը հրապարակելու այլ եղանակներ ևս կարող են համապատասխանել Կոնվենցիայի 6(1) հոդվածին»: Ինչպես իրավա-ցիտրեն նշում է հոլանդացի դատավարազետ պրոֆ. Ս. Ն. վան Ռին, «բոլոր այն դեպքերում, երբ վճիռը դռնբաց դատական նիստում չի հրապարակվում, կիրառված մյուս միջոցները պետք է ապահովեն բավարար հրապարակայնություն... վճիռը հրապարակելու այլ եղանակներ նախատեսելիս բոլոր պարագաներում պետք է ապահովել վճռի հասանելիությունը ոչ միայն կողմերին, այլ նաև հետաքրքրված հանրությանը»²:

Շարադրվածից բխում է, որ արագացված դատաքննության կարգով կայացված վերջնական դատական ակտը դատական իշխանության պաշտոնական ինտերնետային կայքում տեղադրելու միջոցով, ըստ էության, լիովին կարող է ապահովվել դրա հասանելիությունը ոչ միայն կողմերի, այլ նաև ՋԼՄ-ների, քաղաքացիական հասարակության այլ ինստիտուտների, ինչպես նաև բոլոր հետաքրքրված կազմակերպությունների և քաղաքացիների համար: Ընդ որում, որպես գործին մասնակցող անձանց համար կայացված ակտի հասանելիության ապահովման լրացուցիչ երաշխիք, այս դեպքում ևս պետք է նախատեսել կայացված դատական ակտը կողմերի ուղարկելու դատարանի պարտականությունը:

Արագացված դատաքննությունը դադարեցնելը և գործի քննությունը վերսկսելը: Նախագիծը նախատեսել է իրավիճակներ, երբ վերջնական դատական ակտ կայացնելիս դատարանը կարող է վերսկսել գործի քննությունն ընդհանուր կարգով: Բնականաբար,

¹ Sté u Moser v. Austria (2006), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76956>:

² Sté u Reform of the Armenian Code of Civil Procedure, Report by prof. dr. C.H. van Rhee, Maastricht University, November 2015, էջ 20:

նման դեպքերում արագացված դատաքննություն կիրառելու որոշմամբ նշանակված օրը դատական ակտի հրապարակում տեղի չի ունենում:

Վերջնական դատական ակտ կայացնելիս դատարանը կարող է հանգել հետևության, որ տվյալ գործն արագացված դատաքննության կարգով լուծվել չի կարող, քանի որ առկա են հանգամանքներ, որոնք պարզելու համար անհրաժեշտ է գործի քննությունն անցկացնել ընդհանուր կարգով (օրինակ՝ կարող է ծագել տեղազննություն կատարելու, փորձագետին հարցաքննելու, լրացուցիչ կամ կրկնակի փորձաքննություն նշանակելու անհրաժեշտություն և այլն): Վարույթին անհրաժեշտ ճկունություն հաղորդելու, ինչպես նաև դատարանին իր թերացումներն ուղղելու հնարավորություն ընձեռնելու նկատառումներից ելնելով՝ Նախագիծը նման դեպքերում վերջինիս հնարավորություն է ընձեռել դադարեցնել արագացված դատաքննությունը և գործի քննությունը շարունակել (վերսկսել) ընդհանուր կարգով (268 հոդվ., մաս 1):

Արագացված դատաքննության կիրառումը դադարեցնելու և գործի քննությունը ընդհանուր կարգով իրականացնելու մասին դատարանը կայացնում է որոշում, որում նշվում է դատական նիստի ժամանակը և վայրը: Ընդ որում, Նախագծի 268-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է, որ նման դեպքերում գործի քննությունն ընդհանուր կարգով պետք է իրականացվի այն պահից, երբ կայացվել էր արագացված դատաքննություն կիրառելու մասին որոշումը:

Պայմանավորված արագացված դատաքննության պարզեցված բնույթով, վարույթը թեթևացնելու, պարզեցնելու և իրավունքի պաշտպանության գործընթացն արագցնելու անհրաժեշտությամբ՝ Նախագծով սահմանվել է նաև քննարկվող ընթացակարգով կայացվող վերջնական դատական ակտերի օրինական ուժի մեջ մտնելու և բողոքարկելու առանձնահատուկ կարգ:

Նախ՝ նկատի ունենալով, որ ցանկացած պարզեցված ընթացակարգ ենթադրում է ոչ միայն գործերի արագ քննություն և լուծում, այլ նաև վճռի օպերատիվ կատարում՝ Նախագծով սահմանվել է արագացված դատաքննության կիրառմամբ կայացված վերջնական

դատական ակտի **օրինական ուժի մեջ մտնելու կրճատ ժամկետներ**: Արագացված դատաքննության կիրառմամբ կայացված վերջնական դատական ակտն օրինական ուժի մեջ է մտնում և կարող է բողոքարկվել վերաքննության կարգով այն կայացնելու¹ օրվանից յոթնօրյա ժամկետում, եթե դրա դեմ վերաքննիչ բողոք չի բերվում (267 հոդվ., մաս 4):

Ուշագրավ է, որ թեև Նախագիծը սահմանել է օրինական ուժի մեջ մտնելու կրճատ ժամկետ, այն որևէ հատուկ դրույթ չի պարունակում վերջնական դատական ակտը վերաքննության կարգով **բողոքարկելու ժամկետների** մասին: Կարծում ենք, որ պարզեցված վարույթի կարգով կայացված վերջնական դատական ակտերի բողոքարկման համար սահմանված կրճատ ժամկետի օրինակով², այստեղ ևս ճիշտ կլիներ նախատեսել, որ արագացված դատաքննության կարգով կայացված վերջնական դատական ակտի դեմ վերաքննիչ բողոք կարող է ներկայացվել մինչև այդ ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելը:

Նախագիծը պարզեցված վարույթի օրինակով սահմանափակել է նաև արագացված դատաքննության կիրառմամբ կայացված վերջնական դատական ակտի դեմ բերված վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում կայացված որոշումը **վճռաբեկության կարգով բողոքարկելու հիմքերի շրջանակը**: Մասնավորապես 267-րդ հոդվածի 6-րդ մասով սահմանվել է, որ քննարկվող վարույթի կարգով կայացված վերջնական դատական ակտի դեմ բերված վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքում կայացված որոշումը կարող է բողոքարկվել Վճռաբեկ դատարան բացառապես սույն օրենսգրքի 324-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված հիմքերով, այն է՝ դատարանի կողմից դա-

¹ Կարծում ենք՝ պետք է օգտագործվեր «հրապարակելու» բառը:

² Նախագծի 321-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ պարզեցված վարույթի կարգով կայացված վճռի կամ գործի վարույթը կարճելու մասին որոշման դեմ վերաքննիչ բողոք կարող է բերվել այն կայացնելու օրվանից տասնհինգօրյա ժամկետում: Հայցն առանց քննության թողնելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել հրապարակման պահից յոթօրյա ժամկետում (321 հոդվ., մաս 5):

տավարական նորմերի այնպիսի խախտումներ կատարելու հիմքերով, որոնց պարագայում դատական ակտը բոլոր դեպքերում ենթակա է բեկանման:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը՝ կարելի է եզրակացնել, որ Նախագծով արագացված դատաքննության ինստիտուտում առաջարկվող փոփոխությունները շատ ավելի դյուրին կդարձնեն վարույթի տվյալ տեսակի պրակտիկ կիրառությունը և պարզեցված մյուս ընթացակարգերի հետ մեկտեղ էապես կնպաստեն դատարանների ծանրաբեռնվածության խնդրի լուծմանը և դատական պաշտպանության արդյունավետության բարձրացմանը: Մինևույն ժամանակ, Նախագծի հետագա մշակման աշխատանքներում հարկ է վերացնել դրանում առկա որոշ թերությունները և մինևույն ժամանակ քննարկման առարկա դարձնել նաև արագացված դատաքննության վարույթն էլ ավելի պարզեցնելուն ուղղված և սույն հոդվածի շրջանակներում քննարկված մի շարք գաղափարներ՝ կապված քննարկվող վարույթի կարգով կայացվող վերջնական դատական ակտին ներկայացվող պահանջների և այն հրապարակելու հետ, որոնց կենսագործումը, մեր կարծիքով, էապես կնպաստի արագացված դատաքննության ինստիտուտի արդյունավետության բարձրացմանը:

УСКОРЕННОЕ СУДОПРОИЗВОДСТВО В ПРОЕКТЕ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССУАЛЬНОГО КОДЕКСА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

Сергей Мегрян

*Заведующий кафедрой гражданского процесса ЕГУ,
кандидат юридических наук, доцент*

В статье рассматривается институт ускоренного судопроизводства, предусмотренный в ГПК Республики Армения, а также основные изменения в правовом регулировании рассматриваемого порядка разрешения гражданских дел, предлагаемые в рамках проекта нового ГПК РА.

На основе доктринальных подходов к вопросу об основных особенностях рассмотрения дел в упрощенном (ускоренном) порядке,

а также анализа опыта некоторых зарубежных стран автором детально рассмотрены вопросы, касающиеся оснований применения ускоренного судопроизводства, обстоятельств, исключающих возможность рассмотрения дел в рассматриваемом порядке, особенности процессуального порядка рассмотрения и разрешения гражданского дела. Кроме того, в статье обсуждаются процессуальный порядок обжалования решения суда, вынесенного в порядке ускоренного судопроизводства.

В рамках статьи автором сформулированы и обоснованы некоторые замечания и предложения по усовершенствованию рассматриваемого института в рамках проекта ГПК РА.

ACCELERATED PROCEEDING IN THE DRAFT CIVIL PROCEDURAL CODE OF THE REPUBLIC OF ARMENIA

Sergey Meghryan

*Head of the YSU Chair of Civil Procedure,
Candidate of Legal Sciences, Associate Professor*

The present article is scrutinizing the institution of accelerated proceeding envisaged in the draft Civil Procedure Code of the Republic of Armenia as well as the main proposed changes in the legal regulation of civil cases settlement within the proceeding at stake.

Based on doctrinal approaches on the peculiarities of considering cases in accelerated (simplified) proceeding as well as analysis of the practice of several foreign countries the author has conducted detailed study on the grounds of applying accelerated litigation, the circumstances excluding consideration of cases in default judgment and the peculiarities of the procedural order of consideration and settlement of civil cases. Along with this, the article scrutinizes the procedural order of challenging the judgment adopted in accelerated proceeding.

Within the article the author has formulated and substantiated a range of suggestion and remarks aimed at amending the institution discussed within the draft Civil Procedure Code of RA.

Բանալի բառեր՝ արագացված դատաքննություն, պարզեցված ընթացակարգեր, դատական քննության հրապարակայնություն, վճռի հրապարակում, վճռին ներկայացվող պահանջներ, վճռի պատճառաբանում, դատական ակտերի բողոքարկման հիմքեր:

Ключевые слова: ускоренное судопроизводство, упрощенные процедуры, гласность судопроизводства, опубликование решения суда, требования, предъявляемые к судебному решению, мотивирование решения суда, основания обжалования судебных актов.

Key words: accelerated proceeding, simplified proceedings, publicity of litigation, publicizing of the judgment, requirements of judgment, reasoning of the judgment, grounds for challenging judicial acts.